

VÁGYAIM VÁROSA, KASSA

Irta: *Aradi Zsolt*

MÁSODIK napja volt Kassa szabad s mi bent ültünk egy-két pillanatra a Schalk-házban. Odakint éppen akkor kezdődött meg a magyar hadsereg gyönyörű felvonulása Horthy Miklós, Magyarország kormányzója előtt s mi már nem kaptunk helyet. Az előző nap ott álltam, mikor a katonák először léptek húsz év óta Kassa földjére s most egy pillanatra elvonultunk, amikor már elfáradtam, nem tudtunk többé ágaskodni. Hárman beszélgettünk. Egy idősebb úr, aki Kassa kultúréletében játszott és játszik nagy szerepet, egy fiatal német nevű magyar párttitkár s egy ugyancsak fiatal tanár. Ez a vérsajtjei legkisebb atomjáig, lelke mélyéig magyar. Beszélgetünk Kassáról. Arról, hogy van-e kassai kultúra? Filmszerűen pereg előttünk a háború előtti élet, Fischer-Colbrie püspök, Grosschmidt szenátor, Pfeiffer Miklós nagy alakja. A háború előtti és háború alatti magyar társadalom rajzát szinte csak úgy kapásból vetíti elénk az öregebb, meg a két fiatal. Odakint szemerkél az eső, szól a katonazene, dübörögnek a bakancsok, zúgnak a tankok, ágyúk. Még benne van a levegőben az uralomváltás örömeinek minden izgalma, villamossággal telt az emberek minden gondolata. Nincs határozott célja beszélgetésünknek. Nem akarjuk számonkérni Kassát, vagy Kassától nem akarunk számonkérni semmit. Egész egyszerűen a talákozás túlcordulása ez. Lehetetlen hallgatni. Néha össze nem tartozó kérdéseket vetünk fel. Régi nevek kerülnek elő a feledésből. Kassa egyházi élete, zenéje, folyóiratai, aztán az elmúlt húsz év küzdelme, irodalma. Olyan jólesik erről beszélni. Jólesik tudni, hogy a beszélgetés legnagyobb része már vissza nem térő mult. A csehszlovák republikában a hatóságok úgy könyvelték el Kassát, mint az egyik «legcsehszlovákabb» várost. Elvakultak a sok bevándorolttól, a nyugatcsehországi katonáktól és a húszezer tisztviselőtől. S mind emögött csak elhanyagolható számnak kezelték azt a kisebbségi rezdülést a kultúrában, amely itt jelentkezett. Sok kifogás hangzott el mindig a magyar vidéki városok ellen. Kassa sem volt kivétel. És ime, még alig telt el tíz év a megszállás után és ez a Kassa csinálta meg egész Szlovénkóban az első magyar könyv- és lapkiadó szövetkezetet. A rezdülés

megmozdulás, szinte olyan, mint Kazinczyéké. Kicsiny, bukások sorozata kíséri, de mégis van és ez a szellem, amely ebben a megmozdulásban jelentkezett, volt Kassa igazi szelleme. Alakultak szlovák és cseh lapok. A könyvkereskedésekben ott volt minden legújabban megjelent cseh könyv is. És Kassa mégis legyőzte őket. Hiába volt rendőrigazgatóság, hatalmas új posta, hiába szorult ez a kassai szellem szinte csak a családok otthonaiba, mégis mozgott, élt és győzött.

Keresgélem ezt a kassai szellemet. Vibrálva, egyik témáról a másikra ugrándozva beszélünk tovább. Egyszerre csak azt mondja a német nevű magyar párttitkár:

— Szépapám 1796-ban jött Kassára. Nagyapám 1848-ban a szabadságharc negyedik sorozóbizottságának a tagja volt már. A honvédekkel küzdött a Habsburgok ellen. A Bach-korszakban olyan kassai és cipszer németek, akik nem tudtak egy szót sem magyarul, magyar ruhában temették el magukat. Itt minden kassai csa'ád élete annyira tele van magyar történelmi vonatkozásokkal, mint talán sehol. Valamennyiünk származása történelmi talajba nyúlik vissza. Egyikünk sem tudja magát kiszabadítani a magyar multból. Az egyik kassai, ugyanilyen németes nevű családnak a csehek egyszer szemébe vágták, hogy ők nem magyarok, hanem németek. És akkor a család levéltárából előszedtek egy 1849-ből való levelet, amelyben az egyik ős így panaszkodik: «Uram Istenem, milyen szörnyű csapás. Magyarország elpusztul...»

Ez a fiatalember, aki most itt ül velem, a magyar parasztságról beszél. Arról, hogyan várja a magyar parasztság, a kassakörnyéki és az egész felvidéki a magyar ígét. Évekkel ezelőtt kezdték meg a szlovenszkoói magyar kultúregyesület szervezkedését, s a falvakban így szóltak az emberek: «Miért nem jöttek az urak már előbb?» A magyar parasztságról beszél, szociális igényükről, a népi kultúra és az urbanizmus kapcsolatáról, egy igazi népi demokráciáról és csak a magyarokról beszél.

Keresem Kassa szellemét. Talán ebben találom meg, ebben a német nevű polgárságban, amely jó hétszáz éve vándorolt ide és építette ki a maga falait, kő- és pénzbeli erődítményeit? Még sem ez Kassa szelleme. Ez is hozzátartozik. Aztán Hufnagel híres rézkarca jut eszembe, ahol Kassa város látképén egy magyar és egy szász polgár állanak egymással szemközt, barátságosan, mindegyik a maga viseletében és e viselet mögött a maga külön nemzeti gondolataival. Erről is beszélgetünk. Aztán eszembe jutnak a kassakörnyéki szlovák falvak, a kassai kofák fura magyar-szlovák «po nosemu» beszéde. Ez már Kassán kívül való,

de mégis ide tartozik. S így rakosgatjuk össze a mozaikdarabokat, amelyekből csodálatos egészként alakul ki Kassa szelleme.

* * *

Nem vagyok kassai. Mégis úgy jöttem ebbe a városba, mintha vágyaim városa volna. Tíz évvel ezelőtt, mikor egy havas, fagyos téli napon kiszabadultam, szabad lettem és átmehettem a magyar határon, nem ért nekem ez a szabadság semmit. Elzártak, akkor úgy mondták, hogy örökre, egy területről, melyhez a szívem legjobban hozzánőtt. Ezt a területet, amely gyermekkorom és fiatalságom melengetője volt, én tettem meg második hazámnak. De mindig úgy is viselkedtem vele szemben, mint ahogy a fogadott fiúnak kell, a legnagyobb szeretettel, akinek csak szívbeli joga van ehhez a családhoz, de aki ez életben legjobban megpecsételhető módon meg is pecsételte fiúi érzületét. Délnyugatról jövet a város határában már megpillantottam a hegyeket. Bent magában a városban alig látni őket, csak esténként a hűvös hasító levegő tudatja, hogy a Bankón már fenyveserdők állanak s hogy ez már igazi Felvidék. Félkörben fogja körül a hegyek karéja és ott van mellette a Hernád, amely már tipikusan hegyvidéki folyó. Számomra minden folyó valamilyen üzenetet hoz. A Duna a Nyugat üzenetét. Így kapcsolja be Budapestet és Magyarországot közvetlenül a Nyugathoz. A Hernádban már a víz-eséseket érzem, a sziklákat, az ugráló pisztrángokat. Hegyvidék és síkság találkoznak Kassán és mindenütt, ahol ez a találkozás megtörténik, a kultúrának egy magasabb foka fejlődik ki. Ez a kultúra Kassán gyökereiben magyar. Bármit mond a lakosság mai vagy régebbi összetétele, Kassa kultúrája és építészete, ha csak a Dómot veszem elő, már ez is elég, tipikusan magyar. A honfoglaló magyarok egészen biztosan megtelepedtek itt. S a Várhegyen volt város is. Persze, az igazi városi kultúrát a szóval ki nem fejezhető polgáriasságot, urbanitást, ami szorgalomban és kitartó építőerőben jelentkezik, a szászok hozták. De a város fennhatósága mindig magyar volt. Igazodott a magyar szellemhez, egészen addig, amíg minden asszimilációs kísérlet nélkül — hiszen erre az elmúlt századok magyar politikája, nemesége nem is gondolt — tökéletesen magyarrá is vált. Éppen ez az érdekes és csodálatos Kassában, hogy körülötte alakult ki az a szavakkal megfoghatatlan magyar szellem, amely sohasem asszimilált erőszakkal. Nem szólt bele Kassa magyar polgárainak népiségébe, csak azt fogadta el magyarnak, aki az akart lenni. Hosszú időn keresztül, így a mohácsi csatában sem vettek részt a

kassai polgárok, hanem gazdagságukkal megváltották magukat. Hatalmas városfalakat építettek, hogy békésen dolgozhassanak és kereskedhessenek. Nem lett Kassa cseh sem, ó nem most 1918 óta, hanem akkor, amikor Giskra székelte Kassán és sokakat kényszerített arra, hogy huszitákká legyenek. Talál-e valaki Kassán nagyszabású huszita emléket? Semmit. A város fölszívta magába, mint ahogy fölszívott és földolgozott mindent.

A hegy és a síkság találkozója a város. Kultúrák ömlöttek beléje. Az egyik oldalon a fenyő, a másik oldalon a búza. Az egyik oldalon lengyel történelem és szlovák népiség, a másik oldalon Erdélyből és Magyarországból nyomuló hadak és belül az árpád-kori tradíció meg a némettel kevert polgárság. De bizonyítékunk van Kassa magyarságáról még másként is. A XVI. század közepétől kezdve váltogatják egymást a magyar- és németnevű városbírók, tehát ezek is olyan polgárok voltak, mint a németek. A Lengyelországgal való kereskedést magyar kereskedők üzték. Azok a magyar kereskedők, valóságos dinasztiaiak, melyekből ma már alig maradt hírmondónak is.

A város megfoghatatlan szelleme az, amely valósággal kényszeríti a jelent és a jövőt, hogy az ő szellemét a számításból ki ne hagyja. Vajjon elképzelhető-e másképp, hogy a Rákóciakkal és II. Rákóczi Ferencel találkozzunk Kassán. Igaz, Cobb generális székelte itt, de Cobbról csak gyűlölet emléke maradt a városnak németek, magyarok között egyaránt, míg Thököly Imre, Rákóczi Ferenc, Bercsényi, Zrínyi és Kazinczy kitörölhetetlenül belevésték a nevüket az emlékezetbe.

Kassa szelleme magyar, azaz Hungarus. Azzá tették a honfoglaló magyarok, az Aba-nemzetség, a szászok, Csák Máté, Róbert Károly, Nagy Lajos, aki legjobban ezt a várost szerette, azzá tették a Jagellók és még Giskra is. Mátyás király, a támadó lengyelek, Ferdinánd és Zápolya János, a Thurzók, Bocskay István, aki innen szerezte meg az erdélyi fejedelemséget, aki Kassán tartott országgyűlést. Azzá tették a Hufnagelek, Groschmidek, Haltenbergerek, Wagenhuberek, azzá tette az egész Rákóczi-korszak, a szlovák faluk, magyar urak, protestáns prédikátorok és a kassai jezsuita vértanuk, — hát mi más ez, mint az osztatlan magyar história. Historia Hungarie.

A kassai Dómot nézem és megvilágosodik előttem minden. Ó, kassai Dóm, ha tudnád mit jelentesz nekünk! A németeknek lehet óriási kölni dómjuk, a bécsieknek Szent István templomuk, az olaszoknak csipkézett, hatalmas milánói katedrálisuk. Csodáljuk ezeket, elfogódottak vagyunk, ha ott állunk, lenyűgözötten

nézzük, ha nemzeti ünnepek van németek és olaszok. A grandiózus oszlopok és méretek megrendítenek bennünket. De nekünk a kassai Dóm az a hely, ahol jól és otthonosan érezzük magunkat. Pontosan a mi méreteinkre épült. Nagy és mégsem óriási. Kicsiny és mégsem egészen aprócska. Olyan vagy drága kassai Dóm mint maga a magyarság. Különös gótikáddal, szárnyas oltáraidal az Orbán-toronnyal és a Szent Mihály kápolnával nemcsak azért vagy magyar, mert a magyar történelem épített benneteket, hanem azért, mert alakotokon keresztül ez a kárpátmedencei magyar-Hungarus szellem sugárzik. Nincs benned semmi mértéktelenség, nem akarsz hód tani, nem küldöd fiaidat idegen országokba, hanem zömöken, erősen, tagbaszakadtan veted meg magadat a magyar földben. A kassai dóm nem hazudik és ezért nem beszél magyar imperializmusról, hanem a magyar Pax hungarica-ról. Ezt a Pax hungaricat revelálja Kassa története, kultúrája, lakosságának összetétele, minden műkincse, minden vágya és minden reménye.

FELVIDÉKI KURUC RIGMUSA 1938

*Csak jöttünk, jöttünk, mint hazátlan, vert sereg,
a szívünkből vér hullt, megüztek fegyverek,
bozótok vártak, sűrűk, gyilkos kanyarok,
tudtuk: a Történelem örök szava dob
hátra meg előre.*

*Most itt vagyunk s szabadon tárhatom karom,
a fényt, napot, nézzétek hát már, akarom!
Évezrek sötét zugából dől a nóta,
új lobbot vet az időbe Európa,
tisztító láng lobog!*

*Nézd ezt a fényt itt s kövesd népem és hazám,
nyomába ha jársz, érkezel meg igazán,
felejtsd el Mohácsod, sok jajduló estéd,
idők átok-rácsát végre verekedd szét
új izmos ököllel!*

*Most meghalsz, vagy mindent helyrehozatsz: válassz,
most a teljesülés kapujában állasz,
ide indultál, s a zár az ajtón holt vas,
világ-viharban most már üss, verj, kopogtass
s megnyitattik Neked!*

Turbók Gyula